

UDK 27.555.5: 316.356.2

Primljeno: 12. 7. 2011.

Prihvaćeno: 23. 1. 2012.

Pregledni članak

TEOLOŠKI VID RAZUMNOG ODNOSA PREMA MATERIJALNIM DOBRIMA U BRAKU I OBITELJI

Dario TOKIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
dariatokic@gmail.com

Sažetak

Autor najprije utemeljuje razložnost teološkog pristupa pitanju razumnog odnosa prema materijalnim dobrima navodeći da čovjekov način postupanja s novcem itekako ima utjecaja na njegov odnos s Bogom, i obratno. Potom se u prvom dijelu afirmira teološka spoznaja da je zapravo jedino Gospodin Bog apsolutni vlasnik svega, a ljudi da svoj odnos gospodarenja materijalnim dobrima trebaju shvatiti u smislu povjerenog im upravljanja Božjim vlasništvom. Iz toga proizlaze odgovornosti za čovjekovu uporabu materijalnih dobara, koje se u drugom dijelu navode i obrazlažu navodima iz Svetog pisma i crkvenog učiteljstva: vjernost, molitva, radinost, poučljivost, izbjegavanje dugova, davanje i štedljivost.

Ključne riječi: brak, obitelj, gospodarstvo, privatno vlasništvo.

»Gdje ti je blago, ondje će ti biti i srce.«

Mt 6,21

Uvod

Često puta bračni parovi navode pitanje novca kao jedan od najvažnijih uzroka njihovih međusobnih nesuglasica.¹ Razumni odnos prema materijal-

¹ Na popisu uzroka za rastavu braka u Albrechtovu istraživanju *Correlates of Marital Happiness Among the Remarried* (1979.) financijski problemi nalaze se na visokom četvrtom mjestu. Navedeno prema: <http://www.csus.edu/news/JanAndersen.pdf> (12. VII. 2011.). Postoje i istraživanja koja donekle relativiziraju financijsku problematiku kao onu koja je bitna za razvod braka, ali se i u njima priznaje činjenica da ista može biti neposredan

nim dobrima u braku i obitelji takav je odnos koji ne razara, nego utemeljuje i osigurava, s materijalne strane, zajedništvo u braku i obitelji.²

Teološki aspekt oblikuje i potkrepljuje takav razumni odnos motivirajući ga podacima iz kršćanske objave: Svetog pisma i crkvenog učiteljstva. Budući da nije baš uobičajeno miješati vjerska i novčana pitanja, treba najprije odgovoriti zašto se uopće baviti teološkim vidom razumnog odnosa prema materijalnim dobrima. Za čovjeka kršćanina razlozi su duhovne i praktične naravi.

Prvo, postupanje s novcem ima itekako velik utjecaj na čovjekov odnos s Bogom. Vjerojatno toga mnogi nisu svjesni, ali u evanđeljima Isus posvješćuje da je najveći suparnik Božjem prvenstvu u ljudskom životu upravo novac: »Nitko ne može služiti dvojici gospodara jer će ili jednog mrziti, a drugoga ljubiti, ili će uz jednoga pristajati, a drugoga prezirati. Ne možete služiti Bogu i bogatstvu« (Mt 6,24).

Novac je zapravo samo sredstvo razmjene materijalnih dobara i usluga, a kad od sredstva postane cilj, tada novac postaje najpoželjnije dobro u životu jednog čovjeka i zapravo dolazi na mjesto koje pripada samom Bogu, koji je jedini istinsko Dobro za čovjeka. Ovaj nered na vrhu ljestvice vrijednota itekako se odražava na cijeli sustav ljudskog življenja, i na razini pojedinaca i na razini naroda. Na to je jasno ukazao u kontekstu razvoja suvremenog svijeta papa Pavao VI. u enciklici *Populorum progressio*, gdje između ostalog zaključuje: »Imati više, dakle, nije krajnji cilj ni za narode ni za pojedince. Svaki rast može imati dvojaku vrijednost. Potreban za to da bi čovjeku omogućio da bude više čovjek, on ga ipak stješnjuje kao u neki zatvor, ako postane vrhovno dobro koje ne dopušta da se gleda dalje. Onda srca otvrđuju, a duše se zatvaraju, ljudi se više ne susreću iz prijateljstva, nego iz interesa, koji ih onda lako izaziva jedne protiv drugih i razjedinjava.«³

povod bračnim razmiricama. Usp. Jan D. ANDERSEN, *Financial Problems as Predictors of Divorce: a Social Exchange Perspective* (2001), u: <http://www.csus.edu/indiv/a/andersen/Research/FinancialProblems.pdf> (12. VII. 2011.). U svakom slučaju može se i znanstveno potvrditi opće iskustvo da su financijska pitanja snažno povezana s osjećajem zadovoljstva u braku. Usp. Stanley W. KOUTSTAAL, *What's money got to do with it: How financial issues relate to marital satisfaction*, doktorska disertacija, Texas Tech University, 1998., u: <http://en.scientificcommons.org/22078822> (12. VII. 2011.).

² Zanimljivo da veliko suvremeno znanstveno istraživanje *European Values Study* (2008.) uopće ne razmatra kao bitnu vrijednotu za uspješan brak razumnost u upravljanju materijalnim dobrima. Usp. Josip BALOBAN – Josip ŠIMUNOVIĆ – Krunoslav NIKODEM, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj* (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2008.) 2, 597–622.

³ PAVAO VI., *Populorum progressio. Enciklika o nastojanjima oko razvoita naroda* (26. III. 1967.), br. 19, u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnoga nauka. Socijalni dokumenti Crkve*, Zagreb, 1991.

Prema tome, materijalna sredstva nisu cilj, nego samo sredstva da se dođe do pravog cilja. Pravi cilj je Gospodin Bog, koji i čovjeka želi uključiti u puninu života (usp. Iv 10,10). Iskustvo pokazuje da za to većina ljudi i ne mari previše, dok im snage ne onemoćaju i smrt im se ne približi. Prava je mudrost s time uvijek računati radi postizanja blagotvornih učinaka u svagdašnjici. Zato ne treba zamjeriti Crkvi što u svom naučavanju i propovijedanju redovito posvjedočuje onima koji je žele slušati da nije čovjek radi novca, nego novac radi čovjeka, i koje su prave vrijednosti u životu zbog kojih vrijedi živjeti. Puninu života čovjek neće ostvariti u stjecanju materijalnih dobara, nego u kvaliteti odnosa prema Bogu, drugima i sebi, jer: »Kraljevstvo Božje nije jelo ili piće, nego pravednost, mir i radost u Duhu Svetom. Da, tko tako Kristu služi mio je Bogu i cijene ga ljudi« (Rim 14,17-18).

Drugo, praktični razlog je sljedeći: upotreba materijalnih sredstava nerijetko izaziva veliki stres. Primijeni li čovjek učenje Crkve na svoj način uporabe materijalnih sredstava taj se stres može uvelike smanjiti, jer mnoge strahove, bojazni i zabrinutosti tako može relativizirati i umanjiti im subjektivni značaj, a sebe osposobiti za konstruktivnije rješavanje svojih materijalnih i drugih problema. To je tako jer je riječ Crkve riječ ne samo njezina dvomilenijskog iskustva, nego i riječ Onoga koji zna kako je svijet stvoren i kako funkcionira, jer je njegov autor i vlasnik, a to je Gospodin Bog. O iskustvu poslušnosti i oslanjanja na Božju riječ govori Isus u prisposobi o kući na stijeni, kojom u Evanđelju po Mateju zaključuje svoju čuvenu Besjedu na gori: »Stoga, tko god sluša ove moje riječi i izvršava ih, bit će kao mudar čovjek koji sagradi kuću na stijeni. Zapljušti kiša, navale bujice, duhnu vjetrovi i sruče se na tu kuću, ali ona ne pada. Jer – utemeljena je na stijeni. Naprotiv, tko god sluša ove moje riječi, a ne vrši ih, bit će kao lud čovjek koji sagradi kuću na pijesku. Zapljušti kiša, navale bujice, duhnu vjetrovi i sruče se na tu kuću i ona se sruši. I bijaše to ruševina velika« (usp. Mt 7,24-27).

Načelno govoreći, nitko ne bi htio svoj život upropastiti. Zato je dužnost Crkve i dalje prenositi Isusov poziv da čovjek svoj život utemelji na pravom temelju koji će njegov život, brak i obitelj održati u funkciji i unatoč najgorim životnim izazovima.

1. Gospodin Bog je vlasnik – mi smo upravitelji

U biblijskom poimanju Bog je apsolutni vlasnik svega što postoji: »Gospodinja je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive« (Ps 24,1).⁴ Temelj za

⁴ Kao protuteža ideji neograničenog napretka koja je dovela izvjesne gospodarske čimbenike na rub iscrpljenosti, već neko vrijeme u ekonomskim krugovima kao dominantan

Božje vlasništvo jest čin stvaranja, koje je izvorno Božje djelo, i po zamisli i po ostvarenju: »Sve postade po njemu i bez njega ne postade ništa« (usp. Iv 1,3).

Kad čovjek shvati da nije vlasnik, nego samo upravitelj povjerenih mu sredstava, to mu uvelike olakšava život i omogućuje da ih na ispravan način upotrijebi. Sva materijalna dobra u čovjekovu životu Bog povjerava za neko poslanje, i stoga nije svejedno kako ih čovjek upotrebljava: »Gospodin, Bog, uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt da ga obrađuje i čuva« (Post 2,15). Čovjek je dakle suradnik na Božjem djelu, čuvar Božjeg djela, a ne njegov vlasnik. Ta je svijest kolektivno njegovana u zakonodavstvu drevnog Izraela na primjeru zemlje: »Zemlja se ne smije prodati potpuno, jer zemlja pripada meni, dok ste vi samo stranci i gosti kod mene« (Lev 25,23).

Kako onda shvatiti suvremeni pojam čovjekova privatnog vlasništva u odnosu na Božje sveobuhvatno vlasništvo? Odgovor na ovo pitanje olakšat će nam svijest da čovjekovo privatno vlasništvo možemo promatrati na tri razine:⁵

a) *antropološko utemeljenje* – Biblija kaže da je svakom čovjeku, budući da je »slika Božja«, općenito povjerena zadaća vladati zemljom;

b) *etičko usmjerenje* – Crkva kaže da Bog povjerava čovjeku brigu za zemaljska dobra i čovjek se njima služi za svoje potrebe da se što bolje ostvari, ali i da se poveže s drugim ljudima i Bogom. U tome smislu govori se o općoj namjeni materijalnih dobara i o imperativu solidarnosti: »Tko ima dobra ovoga svijeta i vidi brata svoga u potrebi pa zatvori pred njim srce – kako ljubav Božja ostaje u njemu?« (1 Iv 3,17).⁶

c) *društveno-pravno uređenje* – država svojim zakonima formalno-pravno uređuje a) i b). Tu riječ »vlasništvo« ne treba shvatiti kao apsolutno pravo na vlasništvo, jer je samo Bog apsolutni gospodar svih stvari, nego ju treba shvatiti kao uređenje konkretnog dodjeljivanja konkretnih dobara konkretnim ljudima

model vođenja gospodarstva sve je izraženija ideja upravljanja, a ne vlasništva, barem kad je riječ o prirodnim izvorima. O tome svjedoče brojni naslovi dostupni i na mrežnim stranicama kad se u tražilicu upiše izraz *stewardship based economy*. Razlika je ipak u tome što se u ekonomskoj literaturi odgovornost u upravljanju ne traži u odnosu prema Bogu, nego gotovo isključivo u odnosu prema ljudskoj zajednici i naravnim datostima, a temelji na općoj solidarnosti svih živih bića radi uzajamnog opstanka.

⁵ Usp. Marciano VIDAL, *Kršćanska etika*, Đakovo, 2001., 433–434.

⁶ »Kruh koji zadržavaš za sebe pripada onomu koji je gladan; odijelo koje čuvaš u ormaru za rublje pripada onomu koji je gol; cipele koje ti trunu u kući pripadaju onomu koji je bos; novac koji čuvaš pod zemljom pripada onomu koji je u stisci. Toliko je ljudi kojima činiš nepravdu, koliko je onih kojima si mogao pomoći«, Bazilije VELIKI, *Govori*, navedeno prema: Stjepan BALOBAN, *Etičnost i socijalnost na kušnji*, Zagreb, 1997., 43.

ili skupinama, s time da i dalje vrijede gore navedeno antropološko utemeljenje i etičko usmjerenje tako ostvarenog formalnog prava na privatno vlasništvo.⁷

Može li se to izreći jednostavnijim riječima? Gospodin Bog je vlasnik svega i on hoće (Božji plan) da se svaki čovjek po sličnosti s njim, svojim Stvoriteljem, harmonično razvija. U tu svrhu nam povjerava (zakoni) dio svog vlasništva da kao njegovi upravitelji izvršavamo svoje gospodstvo (upravu).

Može li činjenica da čovjek nije pravi vlasnik, već »samo« upravitelj materijalnih dobara, donijeti olakšanje i spokoj i u dušu pojedinca i u svakodnevni život obitelji, što bi značilo manje stresa i više radosti? Itekako.

Prvo, zbog ljudskih iluzija. U poziciji vlasnika čovjek redovito stavlja na sebe pritisak velikih očekivanja i odgovornosti. A iskustvo pokazuje da dobar dio ljudi ne može izdržati taj pritisak pa gube i sebe i svoje obitelji. Za edukativan primjer može nam poslužiti zgoda iz života blaženog Ivana XXIII.⁸

Drugo, spokoj dolazi i kao posljedica svijesti da čovjek nije bilo čiji upravitelj, nego da je upravitelj Božji. A Gospodin Bog je: (a) suveren – »nema toga tko bi izmakao ruci njegovoj« (Tob 13,2); (b) svemoćan – »što god se Gospodinu sviđi to čini na nebu i na zemlji« (Ps 135,6); (c) sveznajući – »Bog moj ispunit će svaku vašu potrebu po bogatstvu svome, veličanstveno, u Kristu Isusu« (Fil 4,19); (d) voli čovjeka – »U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego – on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehе naše« (1 Iv 4,10).

Iz te svijesti proizlazi osjećaj mira i sigurnosti, jer Bog kontrolira situaciju. Situaciju u ljudskom životu kontrolira onaj koji je suveren, svemoćan, sveznajući, i koji čovjeka voli. Njega dakle ne može iznenaditi ni svjetska kriza, ni pad burzovnih indeksa, ni gubitak našeg zaposlenja itd. On u svemu tome drži kontrolu te svaku situaciju okreće na čovjekovo veće dobro: »Znamo da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube [...] Ako je Bog za nas, tko će protiv nas?« (Rim 8,28.31).

⁷ »Uobičajenim pojmovima 'moje', 'tvoje', 'njegovo', 'naše', 'njihovo' izražava se ideja vlasništva kojom se označava mogućnost slobodnog raspolaganja stvarima po osobnom uvjerenju, bez bojazni da će ga u tom tko ometati. Na taj način nastaje odnos gospodarenja čovjeka nad nekim dobrom«, Marijan BIŠKUP, *Privatno vlasništvo i opće dobro*, u: *Bogoslovska smotra*, 62 (1992.) 1-2, 93.

⁸ Da toga nisu pošteđeni i najistaknutiji članovi Crkve pokazuje zgoda iz života blaženog pape Ivana XXIII. Kada je neki tek postavljeni biskup bio primljen u privatnu audijenciju, potuži se papi da mu teret nove službe donosi nesanicu. Reče mu Ivan ljubazno: »Ta ista stvar dogodila se i meni prvih nekoliko tjedana moga pontifikata, ali tada mi se u snu pojavio anđeo čuvar i prošaptao: 'Giovanni, ne uzimaj samoga sebe toliko ozbiljno. Odonda uvijek izvrsno spavam'«, <http://www.zupa-ivan23.hr/Anegdote1.html> (11. II. 2011.).

Bog je vlasnik svega i vlasništvo nad onim što je stvorio nikad nije prepuštao čovjeku. Zahvaljujući ovoj spoznaji čovjek čim prije prekine osjećajnu navezanost na stvari koje upotrebljava, to će ranije steći slobodu u njihovu upravljanju. Jer svaka navezanost, ma kako mala bila, čovjeka sputava u donošenju slobodnih i razumnih odluka. Duhovni autori to rado naglašavaju, a sveti Ivan od Križa to prikazuje slikom ptice koja je vezana: »Svejedno je li neka ptica vezana tankom ili debelom niti. Ma kako tanka bila ta nit, ptica ne može letjeti, budući da je njome vezana jednako kao da je u pitanju i deblja nit. Uistinu tanju je nit lakše prekinuti, ali ma koliko to bilo lakše, ako ju ne bude stvarno i prekinula neće moći poletjeti.«⁹

2. Naše odgovornosti u upravljanju

2.1. *Molitvom do vjernosti u upravljanju*

Kršćaninov odnos prema materijalnim dobrima najbolje se izražava kroz ideju vjernog upravljanja: »Od upravitelja se traži da budu vjerni« (1 Kor 4,2). Da se lakše uoči posebnost ideje upravljanja, dobro je usporediti ju s drukčijim načinima odnosa, uvelike uvriježenim među ljudima, a koje možemo staviti pod oznake »duhovnjaštvo« i »materijalizam«. Njihove su značajke usporedno prikazane u sljedećoj tablici:¹⁰

	duhovnjaštvo	materijalizam	upraviteljstvo
Imovina je...	zlo	moje pravo	odgovornost
Radim da bih...	preživio	postao bogat	služio Bogu
Pravi su kršćani...	siromašni	Bogati	vjerni
Bog ne voli...	bogatstvo	siromaštvo	nevjernost
Dajem...	jer moram	da bih dobio zauzvrat	jer volim Boga
Trošim...	u strahu i bez veselja	spontano i bez »mudrovanja«	odgovorno i nakon molitve

Ideja upravljanja u sebi podrazumijeva odnos pouzdanja i vjernosti prema Bogu. Bogu se može prepustiti samo onaj tko mu vjeruje. Zato za kršćanina nije dovoljno da je upisan u maticu krštenih, nego je potrebno da bude i praktični vjernik. Pod praktičnim vjernikom ne podrazumijeva se formalizam u ispunjavanju dužnosti svoje religije, nego praktično istraživanje Božjih

⁹ IVAN OD KRIŽA, *Uspon na goru Karmel*, Split, 1978., 68.

¹⁰ Usp. Howard DAYTON, *I tvoj novac vrijedi*, Koprivnica, 2008., 173.

putova u svom životu, pa i onda kad su u pitanju i novci i druga materijalna dobra kojima raspolažemo.¹¹

Zato da bi kršćanin bio vjernik, neophodno je da odgaja svoje želje u skladu s voljom Onoga koji je pravi vlasnik svih naših dobara. Sredstvo je molitva. U kontekstu braka i obitelji to znači da se kršćanin ne bi smio izvlačiti pred zadatkom odgoja za osobnu i zajedničku molitvu. Treba odgajati sebe i svoju djecu za molitvu. Vjernosti Bogu nema bez molitve. A ta vjernost itekako obuhvaća i upravljanje materijalnim dobrima: »Tko je vjeran u najmanjoj stvari, vjeran je i u velikoj. Tko je nevjeran u najmanjoj stvari, nevjeran je i u velikoj. Ako niste bili vjerni u lažnom bogatstvu, tko će vam pravo povjeriti?« (Lk 16,10-11).

2.2. Radom do vjernosti u upravljanju

Ako je nerad moguć i poželjan u navedenim prvim dvama pristupima materijalnim dobrima – kako to svjedoče i u hrvatskom društvu općepoznate izreke poput: »Nitko me ne može tako malo platiti kako ja mogu malo raditi«, ili: »Samo budale rade« – u upraviteljskom pristupu rad je neophodan. Svaka tome suprotna opcija u Bibliji je neprihvatljiva: »Tko ne radi, neka ni ne jede« (2 Sol 3,10). Iz perspektive cjelokupne kršćanske objave rad nije nužno zlo, nego sredstvo očovječenja. U Božjem naumu je otpočetak bilo da čovjek radi: »Bog uzme čovjeka i postavi ga u edenski vrt da ga obrađuje i čuva« (Post 2,15).¹² Zato kršćanin odgaja i sebe i svoju djecu da vole rad, kao sredstvo ostvarenja svojeg gospodstva, svoje sličnosti s Gospodinom Bogom, svojeg identiteta. To je i najpošteniji način da se uzdržavamo: »Šest dana radi« (Izl 34,21). Ni Isus se nije sramio raditi: »Otac moj sve do sada radi, pa i ja radim« (Iv 5,17). Bog je rad stvorio za našu dobrobit: »Ljudski rad... vrjedniji je od ostalih elemenata gospodarskog života, jer su ovi samo sredstva... Čovjek obično svojim radom uzdržava svoj život i život onih koji su njegovi, povezuje se sa svojom braćom

¹¹ »Tražite stoga najprije Kraljevstvo i pravednost njegovu, a sve će vam se ostalo dodati« (Mt 6,33).

¹² Površna i neispravna tumačenja Božje kazne u Post 3,17-19 ne mogu se nikako uzeti za opravdanje da rad predstavlja Božju kaznu ili prokletstvo nakon čovjekova prvog pada. Kazna se ne odnosi na rad kao takav, nego na čovjekovo doživljavanje svog rada, i na njegove posljedice. »Biblijski pisac ne želi reći da je rad, koji je već po svojoj naravi naporan i težak, bio drugačiji prije grijeha. Sva je promjena nastala u čovjeku [...] Čovjek nakon grijeha gleda zemlju i rad na njoj drugačijim očima nego prije grijeha!«, Adalbert REBIĆ, *Biblijska prapovijest*, Zagreb, 1970., 177. Također usp. Celestin TOMIĆ, *Prapovijest spasenja*, Zagreb, 1977., 158: »Rad je nešto plemenito i odgovara ljudskoj prirodi, oplemenjuje i obogaćuje čovjeka i uvjetuje njegov razvoj. I u raju je čovjek morao raditi. No, nakon grijeha rad je naporan, težak često ponižavajući. On čovjeku nije zabava, nego ga često iscrpljuje, uništava, skraćuje mu dane.«

i služi im, može iskazivati pravu dobrotvornost i dati svoj doprinos dovršenju Božjeg stvaranja. Štoviše, tvrdimo da se čovjek po Bogu prikazanom radu pridružuje otkupiteljskom djelu Isusa Krista, koji je radu dao uzvišeno dostojanstvo kad je u Nazaretu radio vlastitim rukama. Odatle za svakoga proizlazi dužnost da savjesno radi, kao i pravo na rad.¹³

Rad razvija karakter osobe: »Marljiva ruka vlada, a nemar vodi u podložnost« (Izl 12,24). Osim toga, kršćanin u vlastitom radu ostvaruje i svoje kršćansko poslanje, jer je pozvan raditi za Krista: »Što god radite, zdušno činite, kao Gospodinu, a ne ljudima, znajući da ćete od Gospodina primiti nagradu, baštinu. Gospodinu Kristu služite« (Kol 3,23-24). Naposljetku, aktivnost koja svakako uključuje čovjekov rad bitan je kriterij po kojem će naš zemaljski život u vječnosti biti prosuđen: »Što god učiniste jednome od ove najmanje braće, meni učiniste« (Mt 25,40).

Ali ne treba ni u radu pretjerivati. Već u Mojsijevu zakonu piše: »Šest dana radi, a sedmoga od poslova odustani, sve ako je u doba oranja ili u vrijeme žetve« (Izl 34,21). Razumna upotreba rada u svrhu boljitka ljudske osobe – a time i zajednice – treba voditi računa i o odmoru onih koji rade: »Cjelokupni proces plodotvornog rada valja prilagoditi potrebama osobe i njezinu načinu života, i to u prvom redu kućnog života, osobito što se tiče majki obitelji, imajući uvijek u vidu spol i dob. Neka se, osim toga radnicima pruži mogućnost da u samom obavljanju rada razvijaju vlastite sposobnosti i vlastitu osobnost. Premda u tome obavljanju oni s dužnom odgovornošću uporabljaju svoje vrijeme i svoje sile, ipak neka svi imaju dovoljno odmora i slobodnoga vremena za njegovanje obiteljskog, kulturalnog, društvenog i vjerskog života« (GS 87).

Razlog za izmjenu rada s odmorom može se vrlo jednostavno pretpostaviti: ako čovjek od posla »izgori«, kako će Bogu služiti? Ako čovjeka posao »iscijedi« ne samo da šteti svom osobnom zdravlju, nego mu je i lakše posvađati se i zanemariti ili narušiti pozitivne odnose sa svojim najdražima. Zato kršćanin odgaja i sebe i svoju djecu da budu marljivi i radišni, ali i da si znaju naći mjesta za odmor u dnevnom, tjednom, mjesečnom i godišnjem ritmu svojih aktivnosti.

2.3. Savjetom do vjernosti u upravljanju

Unatoč tome što možda neki ljudi drže o sebi, ipak se čini istinitom ona latinska izreka: *Multi multa, nemo omnia novit*.¹⁴ Stoga je mudro posavjetovati se

¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 67, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: GS).

¹⁴ »Mnogi znaju mnogo, nitko ne zna sve.« Postoje i druge izreke s istom porukom, npr.: »Dvije glave znaju više«, ili: »Magarac i čovjek znaju više nego sam čovjek.« Također

prije donošenja važnijih odluka: »Slušaj savjet i primaj pouku, kako bi naposljetku postao mudar« (Izr 19,20). Za savjetovanje na raspolaganju čovjek ima više mogućnosti, ali one najpouzdanije povezane su kriterijem ljubavi s onima koji ga uistinu vole.

2.3.1. Gospodin Bog

Istina jest da s Gospodinom Bogom čovjek ne može razgovarati kao s običnom ljudskom osobom, ali mogućnost komunikacije i spoznaje novih uvida u vlastitu stvarnost pod Božjim utjecajem otvara se kroz čitanje i razmatranje njegove riječi zapisane u Svetom pismu. O takvom iskustvu svjedoče i same riječi Svetog pisma: »Uistinu je živa i djelotvorna riječ Božja. Ona je oštija od svakog dvosjekla mača [...] i može suditi nakane i misli srca« (Heb 4,12). Svakodnevno molitveno čitanje i razmišljanje nad Svetim pismom prikladno je sredstvo osposobljavanja za prave odluke: »Sve Pismo, bogoduho, korisno je za poučavanje, uvjeravanje, popravljavanje, odgajanje u pravednosti, da čovjek Božji bude vrstan, za svako dobro djelo podoban« (2 Tim 3,16-17).

Naglasak pritom treba biti na *molitvenom* čitanju Svetog pisma: »Čitanje ... treba biti praćeno molitvom da bi se mogao razviti razgovor između Boga i čovjeka, jer kad molimo govorimo Njemu, i Njega slušamo kad čitamo božanske riječi.«¹⁵ Molitveno čitanje Svetog pisma pomaže čovjeku osnažiti vlastiti subjektivitet, vlastito dostojanstvo i suverenost, a također i subjektivitet i suverenost vlastite obitelji u odnosu na materijalna dobra: »Ljudsko 'ja' u molitvi lakše doživljava dubinu svoga bića kao osobe. To vrijedi također i za obitelj, koja nije samo temeljna stanica društva, nego i posjeduje svoj vlastiti posebni subjektivitet.«¹⁶ Zato je molitva, osobito sa Svetim pismo, važna, da se čovjek ne bi pretvorio u stroj za preživljavanje, nego da bi – kakvi god mu bili zadani ekonomski uvjeti – izgrađivao vlastito očovječenje i, međusobno, civilizaciju ljubavi.¹⁷

i u Bibliji, npr.: »Luđaku se čini pravim njegov put, a mudar čovjek sluša savjete« (Izr 12,15).

¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 25, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008. (dalje: DV). Dokument navodi riječi sv. Augustina.

¹⁶ IVAN PAVAO II., *Gratissimam Sane* (2. II. 1994.), br. 4, u: *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, Zagreb, 1994. (dalje: GrS).

¹⁷ Upravo u tome smislu neovisnosti od socijalnih uvjeta toga da bi čovjek mogao postao čovjekom na Božju sliku treba shvatiti i kontroverzne Pavlove riječi u 1 Kor 7,18–21: »Je li tko pozvan kao obrezan, neka ne prepravlja obrezanja. Ako je pozvan kao neobrezan, neka se ne obrezuje. Obrezanje nije ništa i neobrezanje nije ništa, nego – držanje Božjih

2.3.2. Suprug(a)

U Božjem planu je da čovjek bude otvoren suradnji: »I reče Gospodin Bog: 'Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on'« (Post 2,18). Nadopunjavanje bračnih drugova nije slučajna značajka čovjekove osobnosti. Kad je Bog stvarao čovjeka, stvorio ga je upravo potrebitog svoje nadopune: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka [...] muško i žensko stvori ih« (Post 1,27). Zbog toga bitnog određenja niti se muškarac može smatrati potpunim čovjekom bez žene, niti se žena može smatrati potpunim čovjekom bez muškarca.

Osim te naravne razine, treba nadodati i milosnu razinu koja preko sakramenta kršćanske ženidbe supružnike povezuje, ali i zajednički osnažuje Božjom snagom: »U svečanom blagoslovu zaručnika u obredu vjenčanja slavitelj ovako zaziva Gospodina: 'Pošalji nad njih [nad supružnike, op. a.] milost Duha Svetoga da, ljubavlju tvojom razlivenom u njihovim srcima, ostanu vjerni u bračnom savezu.' Iz upravo tog 'slanja Duha Svetoga' proizlazi unutarnja snaga obitelji, kao i sposobnost da budu ujedinjeni u ljubavi i istini« (GrS 4).

Savjetovanje sa suprugom upravo je čin kojim se omogućuje Duhu Svetom da djeluje u razrješenju otvorenih pitanja i da brak i obitelj ujedinjuje u ljubavi i istini.

2.3.3. Roditelji

Bog čovjeka voli i zacijelo bi mu mogao pomoći svojim savjetom, ali često Božji govor nije tako razgovijetan kako bi čovjek to želio. Roditelji, ne ulazeći u partikularne negativne situacije, predstavljaju od Boga zamišljen¹⁸ i lako dostupan izvor iskustva i ljubavi, spoj koji se traži za idealnog savjetnika.¹⁹ »Znakovito je da se četvrta zapovijed nalazi upravo u tom kontekstu [tj. slijedi prethodne tri zapovijedi koje su temeljne za odnos čovjeka i izraelskog naroda s Bogom, op. a.]: 'Poštuj oca svoga i majku svoju', jer su oni za tebe, na izvjestan način

zapovijedi. Svatko neka ostane u onom zvanju u koje je pozvan. Jesi li pozvan kao rob? Ne brini! Nego, ako i možeš postati slobodan, radije se okoristi.«

¹⁸ »Sine moj, čuvaj zapovijedi oca svoga i ne odbacuj nauka matere svoje« (Izr 6,20).

¹⁹ Treba izbjegavati savjetovanje kojem motiv nije sebedarna ljubav nego koristoljublje, kod osoba poput gatarara, vračara, zazivača duhova i drugih sličnih nazovi prijatelja i savjetnika, kojima plaća ne mora biti samo novac, nego i izvjesne psihološke i druge zadovoljštine koje u tome pronalaze. Naposljetku, nitko ne kaže da čovjek uvijek mora prihvatiti tuđeg savjeta – uvijek treba ostati sloboda da se donese vlastita odluka – ali je vjerojatnije da će neka odluka biti povoljnija što smo bolje informirani. Na čovjeku uvijek ostaje osobno procijeniti koliko se izvjesna informacija može primijeniti u konkretnoj situaciji, ali ljubav i dobrota roditelja i pravih prijatelja oslobađa čovjeka od borbe s pretvaranjem i skrivenim interesima.

predstavnicu Gospodnju, koji su ti dali život, koji su te uveli u ljudsko postojanje: u određenom potomstvu, u određenom narodu, u određenoj kulturi. Nakon Boga, oni su tvoji prvi dobročinitelji. Ako je Bog dobar, štoviše samo Dobro, roditelji na jedinstven način imaju udjela u ovoj njegovoj vrhunskoj dobroti« (GrS 15).

Roditelji su uglavnom već proživjeli ono s čime se njihova djeca tek trebaju suočiti, a svoju su ljubav dokazali time što su cijeli život praktički istrošili za njih.²⁰

2.4. Izbjegavanjem dugova do vjernosti u upravljanju

Iako nema izričite zabrane zaduživanja, u Bibliji se dug općenito smatra ropstvom: »Bogataš vlada nad siromasima, a dužnik je sluga vjerovniku« (Izr 22,7). Kad je čovjek dužan, nema potpunu slobodu raspolaganja sredstvima, jer dug mora – svejedno prije ili kasnije – vratiti.

Stari su Izraelci dužničku situaciju smatrali prokletstvom koje nastaje kad čovjek ne sluša Boga: »Ali ako ne budeš slušao glasa Gospodina, Boga svoga [...] Došljak koji bude u sredini tvojoj uzdizat će se nada te [...] On će uzaimati tebi, a ne ti njemu« (Pnz 28,15.43-44). Naprotiv, za poslušnost Bogu nagrada je bila oslobođenje od duga: »Ako uistinu poslušas glas Gospodina, Boga svoga [...] svi ovi blagoslovi sići će na te [...] Mnogim ćeš narodima u zajam davati, a sam nećeš uzimati u zajam« (Pnz 28,1-2.12).

Dugovanje se ipak može smatrati opravdanim pod uvjetom da nije riječ o čistoj potrošnji, nego o razboritom ulaganju koje će proizvesti napredak i vrijednost veću od zadužene: »Prema tome [ulaganje u razvojne projekte, op. a.] raspoloživost kapitala i njegovo preuzimanje u obliku zajma može se smatrati doprinosom samome napretku, što je poželjno i samo po sebi opravdano.«²¹

Razborito ulaganje jest takvo ulaganje koje je doista moguće i ostvariti te dug isplatiti, a da početnom zaduženiku na koncu ostane višak vrijednosti. Je li razborito ili ne ulaziti u dug, očito će biti potrebno savjetovanje, ali općenito ljudi koji svoj posao temelje na kršćanskim načelima navode tri stvari koje

²⁰ Naravno da bi se tu mogli dodati i pravi prijatelji kao savjetnici, ali u ovom članku fokusirana je bračna i obiteljska situacija i potreba bolje uzajamne komunikacije, koja u praksi nerijetko pokazuje poteškoće. S pravim prijateljem nitko nema poteškoće razvidjeti problem i poslušati njegovo mišljenje.

²¹ IVAN PAVAO II., *Sollicitudo rei socialis. Enciklika o dvadesetoj obljetnici enciklike Populorum progressio* (30. XII. 1987.), br. 19, u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnoga nauka. Socijalni dokumenti Crkve*.

pritom treba izbjegavati: »Ne posuđuj nepotrebno. Ne potpisuj jamstva. Ne zadužuj se dugoročno.«²²

2.5. *Davanjem do vjernosti u upravljanju*

»Blaženije je davati nego primati« – valjanost ove Isusove izreke sačuvane u Djelima apostolskim (20,35) najbolje se provjerava vlastitim iskustvom. Uistinu, nije teško pretpostaviti da bi većina ljudi radije bila sposobna davati pomoć, nego li što bi je od nekoga htjeli tražiti. Davanje čovjeka izgrađuje u plemenitosti i velikodušnosti. Ali samo pod uvjetom da je radosno i slobodno: »Svatko neka dade kako je srcem odlučio; ne sa žalošću ili na silu jer Bog ljubi vesela darivatelja« (2 Kor 9,7). Kod darivanja od najveće je važnosti stav kojim se to darivanje čini: »Kad bih razdao sav svoj imetak... a ljubavi ne bih imao, ništa mi ne bi koristilo« (1 Kor 13,3).

Katekizam katoličke crkve navodi uz molitvu i post i darivanje kao oblik pokore, tj. znak rada na našem trajnom obraćenju (KKC 1434). Ali darivanje može biti i čin vjere, tj. konkretni čin priznanja Božjeg gospodstva nad čovjekovim imanjem: »Svaka desetina sa zemljišta, bilo od poljskih usjeva bilo od plodova sa stabala, pripada Gospodinu; to je Gospodinu posvećeno« (Lev 27,30). Iako obveza davanja desetine danas više u Katoličkoj crkvi ne postoji, ono se kroz vjerničko dobrovoljno darivanje i danas može aktualizirati kao čin vjere u Božje apsolutno vlasništvo.

Svako dobrovoljno darivanje može postati vjerničkim svjedočanstvom stava Crkve prema kojemu sva materijalna dobra imaju i svoju opću namjenu: »Zato čovjek služeći se tim dobrima, ne smije nikada držati da su stvari koje zakonito posjeduje jedino njegove nego ih također treba smatrati i kao zajedničke, u tom smislu što one mogu koristiti ne samo njemu jedinome, nego također i drugima« (GS 69).

No to ne znači da i kod davanja treba biti nerazuman. Za razumno upravljanje materijalnim dobrima crkveno učiteljstvo već je odavno dalo sljedeću smjernicu: »Nitko, doista, nije dužan pomagati druge od onoga što je njemu potrebno za uzdržavanje svoje i svojih, ni drugima dijeliti od onoga što je njemu potrebno da sačuva dostojanstvo svoje osobe i ono što njemu doli-

²² Larry BURKETT, *Business i Biblija*, Zagreb, 2010., 255. U pogledu potonjega dalo bi se diskutirati što se tiče izvjesne imovine koja vremenom dobiva na vrijednosti, ukoliko je uzeti zajam za nju bio povoljan i sveukupno manji od njezine ostvarene vrijednosti. Ostaje činjenica da načelno dulje vrijeme isplate donosi i veću kamatu, tj. da su zajmovi kojima se glavnica može ranije isplatiti jeftiniji, jer s vremenom i obračun kamata raste.

kuje: 'Nitko ne mora živjeti ispod svoga dostojanstva.' Kad se pak udovolji potrebi i dostojanstvu, dužnost je udijeliti od onoga što je preostalo.«²³

Da ne bi kršćanin manjak svog zauzimanja u davanju pokušavao opravdati subjektivnim doživljajem vlastitih potreba, vrijedi pojasniti da i potrebe nisu sve jednake: »Postoji ljestvica vrijednosti i hitnost potreba. Razlikujemo: 1) osnovne potrebe za dostojan i donekle siguran život; 2) potrebe s obzirom na što drugi već imaju; 3) čežnje za stvarima za koje netko vjeruje da su mu potrebne... Potrebe sadržane u prvoj točki trebale bi zacijelo imati apsolutnu prednost i u proizvodnji i u razdiobi.«²⁴

Izvrstan primjer darivanja dao je sam Gospodin Bog u punini vremena: »Bog je tako ljubio svijet da je dao svog jedinorođenoga Sina« (Iv 3,16). Ali i redovito svaki dan Bog čovjeka daruje: »Budite dakle savršeni kao što je savršen otac vaš nebeski [...] jer on daje da sunce njegovo izlazi nad zlima i dobrima i da kiša pada pravednicima i nepravednicima« (usp. Mt 5,45.48). Tako darivanje, osim društvene koristi, darivatelju pomaže da se suobličići Onome na čiju smo sliku stvoreni, da kao osoba postane autentičniji, što je preduvjet životne sreće.

2.6. Štednjom do vjernosti u upravljanju

Štednja je suprotnost zaduživanju. Zaduživanje preuzetno troši budućnost, a štednja ju priprema. Najpoznatiji biblijski primjer štediša je vjerojatno Josip kojeg su braća prodala u Egipat, a koji je svojom strategijom štednje za sedam obilnih godina spasio Egipat od kasnije recesije (Post 41,34–36). Kao da je slušao papu Ivana XXIII.: »Sposoban i pošten radnik redovito ne troši sav plod svoga rada, dio stavlja na stranu i štedi. A štednja ima za cilj poboljšanje ekonomskih uvjeta života, inače nema smisla.«²⁵

Štednja znači odreći se nečega danas kako bi sebi kasnije mogao nešto priuštiti. Uči čovjeka skromnosti i planiranju. Ali nitko ne kaže da je lagana, budući da ni odricanje nije popularno. No, može se i u štednji pretjerati: »Nekomu bogatu čovjeku obilno urodi zemlja pa u sebi razmišljaše: 'Što da učinim? Nemam gdje skupiti svoju ljetinu.' I reče: 'Evo što ću učiniti! Srušit ću svoje žitnice i podignuti veće pa ću ondje zgrnuti sve žito i dobra svoja. Tada

²³ LAV XIII., *Rerum novarum*. Enciklika o stanju radnika (15. V. 1891.), br. 19, u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnoga nauka. Socijalni dokumenti Crkve*.

²⁴ Bernard HÄRING, *Kristov zakon – slobodni u Kristu*, III, Zagreb, 1986., 404–405.

²⁵ IVAN XXIII., *Mater et magistra*. Enciklika o suvremenom razvoju socijalnog pitanja koji valja uskladiti s kršćanskim načelima (15. V. 1961.), br. 112, u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnoga nauka. Socijalni dokumenti Crkve*.

ću reći duši svojoj: dušo, evo imaš u zalihama mnogo dobara za godine mnoge. Počivaj, jedi, pij, uživaj!' Ali Bog mu reče: 'Bezumniče! Već noćas duša će se tvoja zaiskati od tebe! A što si pripratio, čije će biti?' Tako biva s onim koji sebi zgrće blago, a ne bogati se u Bogu« (Mt 12,16-21).

Potpuno je pogrešan put štedjeti radi nagomilavanja dobara. Pritom se gubi iz vida prava narav i svrha materijalnih dobara. Materijalna dobra po svojoj naravi nisu cilj, nego samo sredstvo za ostvarenje pune čovječnosti na sliku i priliku Božje dobrote i ljubavi.

Zaključak

Čini se da rastuće spoznaje o utjecaju ekonomskih pitanja na kvalitetu života u braku i obitelji još ni izdaleka nisu polučile značajnije učinke na porast opće svijesti o potrebi odgoja za razumno upravljanje materijalnim dobrima, pa tome posljedično i na konkretne mjere pomoći budućim i sadašnjim supružnicima u ovladavanju vlastitim financijama. Iako o takvoj potrebi izgleda ne bi bilo teško postići konsenzus, ni na razini znanstvenih istraživanja, ni na razini praktičnog djelovanja kao da se ne vide značajniji pozitivni pomaci u tome pogledu. Ovaj članak želi tome dati svoj skroman doprinos za kršćane, posebice katoličke vjeroispovijesti, kojima vjerske spoznaje daju pozitivnu podlogu za razumno upravljanje materijalnim dobrima.

Za kršćane je važno da svoju vjeru ne žive samo u obrednom okruženju i samo u pojedinim značajnim prigodama njihovih života. Kršćanski Bog jest Bog cjelokupnog življenja, pa tako i vjerničkih financija i ostalih materijalnih sredstava. Upoznaju li katolici smjernice sadržane u Svetom pismu i učiteljstvu Crkve na takav način da to mogu živjeti konkretno u praksi, mogu se nadati samo zadovoljnijem i ispunjenijem bračnom i obiteljskom životu. Zato je za njihovu sreću važno da odole pritiscima mentaliteta suvremenog potrošačkog društva, i da kao vjerni upravitelji Božjih dobara ožive svoj molitveni život, usklade troškove sa svojim mogućnostima, uče se velikodušnosti u davanju, ali i planiraju za budućnost. I to ne samo za ovozemaljsku budućnost, nego i za onu za koju ćemo na koncu života biti pitani da podnesemo račun također i o svom upravljanju materijalnim dobrima.

Summary

THEOLOGICAL ASPECT OF THE REASONABLE USE OF THE MATERIAL GOODS IN MARRIAGE AND FAMILY

Dario TOKIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10001 Zagreb
dariotokic@gmail.com

At the beginning of the paper the author explains the theological approach to the issue dealing with the reasonable use of material goods. He quotes that the human way of dealing with money is directly related to his relationship with God, and vice versa. The first part of the paper draws on the theological realization that God, our Lord is the only One and absolute owner of all things, whereas people should view their governance over earthly goods in terms of stewardship; they are in charge of managing God's property entrusted to them by the Lord. This implies certain responsibilities for the human exploitation of earthly goods, which is specified in the second part of the paper and elaborated with quotations from the Holy Scripture and the teaching of the Church: fidelity, prayer, diligence, docility, avoidance of debts, almsgiving and careful management of earnings.

Key words: marriage, family, stewardship, private property.